
(D) Desigualtat en el territori

Anàlisi de l'estructura social de les comarques catalanes a partir de dades censals. Metodologia i primera aproximació als resultats

Cristina Sánchez Miret

Universitat de Girona

Màrius Domínguez i Amorós

Universitat de Barcelona

Resum: L'anàlisi de l'estructura social és sempre una tasca difícil de dur a terme atesa la seva complexitat. El que ens hem proposat en el nostre estudi és intentar aproximacions a aquesta complexitat a partir d'una eina, el cens de població, amb limitacions però amb prou avantatges: està a l'abast de tothom, és periòdic i ens dona informació sobre tota la població censada. La ponència que es presenta consta de dues parts diferenciades. Una primera part que ens explica la metodologia emprada, i una segona on expliquem els resultats assolits per comarques i el debat teòric i metodològic que sorgeixen d'aquests resultats.

1. Introducció

Aquest article és fruit de la ponència presentada en el III Congrés Català de Sociologia a partir del treball que s'està duent a terme sobre l'anàlisi de l'estructura social de les comarques catalanes mitjançant dades censals. Aquest estudi s'emmarca en el capítol *La societat catalana a la darrera dècada del segle del llibre Catalunya 1989-1998* encarregat per la Fundació Jaume Bofill.

El propòsit d'aquest article és presentar els objectius de l'anàlisi, els aspectes referents al procés metodològic i de tècniques d'anàlisi de les dades, així com una primera aproximació als resultats de què es disposa en el moment d'escriure aquestes pàgines.¹

2. El per què de l'anàlisi

Els estudis d'estructura social acostumen a ser força complexos atesa la mateixa naturalesa del concepte, que fa referència a l'entramat fonamental de relacions entre els grups d'individus que conformen la societat. Aquest entramat és, per definició, multidimensional, i aquí rau la dificultat d'abordar-lo des de les fonts de dades convencionals. El que ens hem plantejat en aquest treball ha estat abordar l'anàlisi de l'estructura social de Catalunya a partir de les possibilitats que ofereixen les dades censals. Evidentment, aquesta pot semblar d'antuvi una proposta certament arriscada, però creiem que precisament en l'exploració dels avantatges i de les limitacions, a més a més d'avançar en el coneixement de l'estructura social d'un territori, podem avançar també en l'anàlisi metodològica que comporta aquesta aproximació diferent a aquesta anàlisi.

Per què diferent? Bàsicament perquè fem un gran salt en la unitat d'anàlisi. No perquè obviem la polèmica de si aquesta ha de ser individual o familiar, sinó perquè a causa del secret estadístic de les fonts de dades poblacionals treballades, és el territori allò que passa a ser la nostra unitat d'estudi. Per tant, els individus de la nostra investigació són artificials, són les comarques en què habita la població les que han passat a estar caracteritzades pels atributs socials que apareixen al cens (edat, sexe, estat civil, ocupació, etc.). Això suposa que el que s'obtindrà com a resultat és un mapa territorialitzat per les dimensions socials estructurants i pels grups socials més significatius de cada terri-

1. Ens remetem al capítol del llibre abans esmentat, de propera publicació, per a una lectura més aprofundida.

tori. Evidentment, totes les característiques i tots els grups socials estaran presents en totes les comarques però serà la comparació, permesa pel tipus d'anàlisi dut a terme, la que ens permetrà parlar de les singularitats de cada comarca a partir de les seves semblances i diferències amb la resta i, per tant, de la identitat social del conjunt de Catalunya.

Com es veurà més endavant en la presentació dels resultats, l'ús de dades agregades per unitats territorials ens fa ser molt cautelosos en l'anàlisi i la interpretació. El problema metodològic i interpretatiu de la fal·làcia ecològica impedeix la reproducció de l'estructura individual i/o familiar i fer inferències sobre comportaments individuals, per tant, es reproduïx l'estructura dels grups de comarques, com a zones socials, que sorgeixen.

Aquesta és la limitació més gran que presenten les dades, però així i tot les dades censals presenten tot un seguit d'avantatges. En primer lloc, donen informació de tot el territori català. En segon lloc ens va semblar interessant explotar aquesta idea perquè presenta dos avantatges importants: la seva periodicitat permet l'anàlisi d'una societat al llarg del temps i la possibilitat de comparació amb la societat espanyola. I, en tercer lloc, el fet que la unitat d'anàlisi sigui territorial permet incloure en l'anàlisi variables d'altres fonts de dades —per exemple, la renda— sense problemes de representativitat.

El tipus d'anàlisi que fem, i les possibilitats que té, queda per tant supeditat a tots aquests avantatges i inconvenients que són la causa de la seva singularitat. Però, la revisió crítica dels pressupostos metodològics utilitzats i els mateixos resultats —dels quals malauradament a hores d'ara només disposem d'una part— són el que permetrà concloure quina és la utilitat d'aquesta via d'anàlisi.

3. El disseny metodològic

3.1. La informació de què és parteix

La informació treballada prové de l'estadística de població de 1996, proporcionada per l'Institut d'Estadística de Catalunya (vegeu les variables a la taula 1).

Juntament amb aquestes variables s'han utilitzat també altres indicadors referents a les llars i al territori: (15) dimensió (nombre de membres) de les llars; (16) població total del territori i (17) renda bruta familiar disponible per càpita, el 1994, en pessetes corrents.

A més a més, a partir de la situació professional i de l'ocupació, s'ha construït una variable tipològica que fa referència a la «posició en les relacions socials de producció» (vegeu les categories de resposta a la taula 2).

Taula 1
Informació de què es parteix

Variables	Categories
1. Sexe	<ul style="list-style-type: none"> • Home • Dona
2. Edat	<ul style="list-style-type: none"> • 0-9 anys • 10-19 anys • 20-29 anys • 30-39 anys • 40-49 anys • 50-59 anys • 60-69 anys • 70 anys i més
3. Origen geogràfic	<ul style="list-style-type: none"> • Catalunya • Resta d'Espanya • Unió Europea • Àfrica • Amèrica del Sud • Altres
4. Nacionalitat	<ul style="list-style-type: none"> • Espanyola • Resta
5. Estat civil	<ul style="list-style-type: none"> • Solter/a • Casat/ada • Vidu/vídua • Divorciat/ada • Separt/ada
6. Parentiu	<ul style="list-style-type: none"> • Persona principal • Cònjuge o parella • Fill/filla • Pare o mare • Sogre/a • Gendre/nora • Nét/a • Germà/ana, cunyat/ada • Altres parents • Servei domèstic • Hoste • Altres relacions de no-parentiu
7. Nivell educatiu	<ul style="list-style-type: none"> • Sense estudis • Primaris • FP • Bup/Cou • Diplomats/ada • Llicenciat /ada

Taula 1
Informació de què es parteix (cont.)

Variables	Categories
8. Any arribada a Catalunya	<ul style="list-style-type: none"> • Menys d'1 any • Fins a 5 anys • De 6 a 20 anys • Més de 20 anys
9. Any d'arribada al municipi	<ul style="list-style-type: none"> • Menys d'1 any • Fins a 5 anys • De 6 a 10 anys
10. Coneixement del català	<ul style="list-style-type: none"> • L'entén • El sap parlar • El sap llegir • El sap escriure • No l'entén
11. Relació amb l'activitat	<ul style="list-style-type: none"> • Fent el servei militar • Ocupats • Desocupat que busca primer treball • Desocupat que ha treballat abans • Jubilats o pensionistes • Incapacitat permanent per a treballar • Estudiants, escolar o preescolar • Feines de la llar • Altres situacions
12. Ocupació	<ul style="list-style-type: none"> • Personal directiu de les empreses i administracions públiques • Tècnics i professionals, científics i intel·lectuals • Tècnics i professionals de suport • Empleats administratius • Treballadors de serveis i venedors de comerç • Treballadors qualificats en activitats agràries i pesqueres • Artesans i treballadors qualificats de les indústries i la construcció • Operadors d'instal·lacions, maquinàries i muntadors • Treballadors no qualificats • Forces armades
13. Activitat de l'empresa	<ul style="list-style-type: none"> • Agricultura, ramaderia, caça i silvicultura • Pesca • Indústries extractives • Indústries manufactureres • Producció i distribució d'energia elèctrica, gas i aigua • Construcció

Taula 1
Informació de què es parteix (cont.)

Variables	Categories
13. Activitat de l'empresa (cont.)	<ul style="list-style-type: none">• Comerç; reparació de vehicles de motor i articles personals d'ús domèstic• Hoteleria• Transport, emmagatzematge i comunicacions• Mediació financera• Activitats immobiliàries i de lloguer; serveis empresarials• Administració pública, defensa i seguretat social obligatòria• Educació• Activitats sanitàries i veterinàries, serveis socials• Altres activitats socials i de serveis prestats a la comunitat; serveis personals• Llars que ocupen personal domèstic• Organismes extraterritorials
14. Situació professional	<ul style="list-style-type: none">• Empresaris amb personal assalariat• Empresaris sense personal assalariat• Membres de cooperatives• Ajudes familiars• Assalariats fixos• Assalariats eventuais• Altres situacions

Font: Institut d'Estadística de Catalunya, *Estadística de població 1996*. Elaboració pròpia.

Taula 2
Posició en les relacions socials de producció

<ul style="list-style-type: none">• Empresaris agraris amb assalariats• Empresaris agraris sense assalariats• Comerciants i hotelers amb assalariats• Comerciants i hotelers sense assalariats• Empresaris de la indústria amb assalariats• Empresaris de la indústria sense assalariats• Professionals liberals• Directors/gerents• Tècnics superiors	<ul style="list-style-type: none">• Tècnics mitjans• Personal administratiu• Encarregats• Treballadors qualificats• Treballadors no qualificats de la indústria• Treballadors qualificats dels serveis• Treballadors no qualificats dels serveis• Treballadors agraris qualificats• Treballadors agraris no qualificats• No classificables
--	---

Font: Elaboració pròpia.

Tal com s'ha assenyalat anteriorment, atès que la informació estadística només es pot difondre amb caràcter numèric agregat, la informació disponible no ha estat la matriu de dades d'individus per variables sinó que els casos són les unitats territorials analitzades, en aquest cas les comarques, i les unitats d'informació eren cada una de les categories de resposta de les variables.² Així doncs, de cada una de les comarques disposem del nombre d'individus que se situa en cada una de les categories de les variables expressat en percentatge sobre el total de població, per tal d'eliminar l'efecte que podria tenir la dimensió de les comarques.³

3.2. Unitat territorial

Com ja hem assenyalat a l'hora de treballar amb la informació disponible, una de les primeres decisions que s'havia de prendre era quines havien de ser les unitats d'anàlisi pertinents en l'estudi de l'estructura social de Catalunya.

En treballar amb dades censals, i tenint en compte la impossibilitat de poder treballar amb les informacions dels individus o de les famílies, la informació havia d'estar referida a les unitats territorials que es poden tenir en compte a Catalunya. Així doncs, de més a menys extensió, es podia treballar amb les quatre províncies catalanes, amb els sis àmbits territorials de Catalunya (àmbit metropolità, comarques gironines, camp de Tarragona, Terres de l'Ebre, àmbit de ponent i comarques centrals), amb les 41 comarques catalanes, amb els 944 municipis de Catalunya, o fins i tot baixar a unitats territorials més petites (com els districtes o bé les seccions censals) dels municipis catalans. Aquesta diversitat d'unitats territorials a què es podia accedir comportava importants implicacions de contingut i d'objectius del treball. En concret, el problema metodològic d'extensió —intenció de l'objecte d'estudi, la diversitat-ho-

2. La matriu de dades és una matriu transformada semblant a la informació que s'obtidria de múltiples taules de contingència entre les unitats territorials i cada una de les variables originals.

3. Hi ha una sèrie de variables que no fan referència al total de la població comarcal sinó a un col·lectiu i aquesta pertinença es manté en el càlcul dels percentatges corresponents. Ens referim a les variables de treball (ocupació, activitat de l'empresa, situació professional i posició en les relacions socials de producció), que fan referència a la població ocupada de 16 anys i més; el nivell educatiu, que fa referència a la població de 10 anys i més; la variable de coneixement del català, que es refereix a la població de 2 anys i més, i la dimensió de les llars, que fa referència al total de les llars.

mogeneïtat de la societat catalana i, més concretament, del seu territori.⁴

Tenint en compte aquests problemes i, després d'una anàlisi acurada de la realitat social catalana, es va considerar que la comarca era la unitat territorial que permetia arribar a copsar la complexitat de la identitat social de Catalunya. Les comarques presenten uns perfils socials clarament diferenciats, alhora que són una unitat administrativa clara i present en l'organització territorial catalana.

3.3. El procés d'anàlisi

Dos eren els objectius bàsics en l'anàlisi de l'estructura comarcal de Catalunya i que han marcat el procés metodològic,⁵ en una via de diàleg entre teoria, conceptualitzacions i dades empíriques.

En primer lloc, i en el camp de les variables, emprar mètodes que ens permetin tractar la complexitat i la multidimensionalitat de la realitat social i que, semblant a un embut, s'aconsegueixi una informació densificada en unes noves dimensions o factors que expliquin més i millor la diversitat de la població de cada una de les zones territorials. De tal forma que (1) estructurin, (2) articulin i (3) resumeixin la quantitat de dades censals de què es disposa. La tècnica d'anàlisi de les dades multivariant emprada ha estat l'anàlisi de components principals.

I, en segon lloc, en el camp dels individus, estructurar les unitats a partir de l'entramat conceptual provinent de les dimensions, és a dir, les unitats d'informació condensades del procés anterior; a partir de mètodes que ens permetin l'agrupació de comarques que comparteixen una identitat social, s'obté un conjunt de grups que siguin homogenis internament i significativament diferenciats entre si. En aquest segon pas s'ha emprat l'anàlisi de classificació.⁶

El procés d'anàlisi que s'ha seguit ha estat el següent:

1. En primer lloc, s'ha dut a terme un procés d'estructuració previ de les variables originals, seleccionant-les i organitzant-les en àm-

4. S'havia de tenir en compte que el 69,4 % de la població de Catalunya viu a l'àmbit metropolità i que, per comarques, cinc comarques representen gairebé el 69 % de la població catalana: el Barcelonès (35 %), el Vallès Occidental (11,3 %), el Baix Llobregat (10,6), el Maresme (5,2 %) i el Vallès Oriental (4,75 %).

5. Procés metodològic que l'equip investigador ha aplicat en estudis anteriors: DOMÍNGUEZ i SÁNCHEZ (1996); DOMÍNGUEZ i LÓPEZ (1996); LOZARES i DOMÍNGUEZ (1996); SÁNCHEZ (1994); LOZARES i DOMÍNGUEZ (1993) i SUBIRATS, SÁNCHEZ i DOMÍNGUEZ (1992).

6. Anàlisi de classificació jeràrquica amb el mètode Ward i la distància euclidiana al quadrat.

Taula 3
Els àmbits temàtics

Àmbits temàtics	Variables ⁷
1. Edat	• Edat <i>8 variables</i>
2. Família	• Estat civil • Parentiu • Dimensió de les llars <i>15 variables</i>
3. Origen geogràfic, mobilitat i llengua	• Origen geogràfic • Nacionalitat • Any d'arribada a Catalunya • Any d'arribada al municipi • Coneixement del català <i>17 variables</i>
4. Treball	• Relació amb l'activitat • Situació professional • Activitat de l'empresa <i>33 variables</i>

Font: Elaboració pròpia.

bits temàtics que tenen una estructura i identitat pròpia. Tal com es pot veure a la taula 3, s'han establert quatre àmbits temàtics.

2. Dins de cada un d'aquests àmbits temàtics, concebut com un espai social amb certa lògica i autonomia pròpia, s'ha dut a terme una anàlisi de dimensionalització mitjançant l'anàlisi de components principals⁸ per a extreure els eixos més rellevants, és a dir, per a donar-ne un contingut més reduït i trobar una tipificació d'aquest espai (vegeu l'apartat 4 de l'article).

3. Una vegada s'ha procedit a la identificació i a la retenció dels eixos, s'ha construït una variable tipològica d'agrupació de les comarques en cada àmbit, mitjançant l'anàlisi de classificació, que són l'expressió de grups homogenis internament i diferenciats significativament entre si. Això ens ha permès poder donar compte dels perfils diferenciats de les comarques en cada un dels àmbits temàtics (vegeu l'apartat 4 de l'article).

7. Recordem que pel tipus de dades treballades cada categoria de resposta de les variables originals s'ha transformat en unes noves variables que expressen el percentatge de població de la comarca.

8. Sense entrar a fons en els aspectes tècnics, cal assenyalar que per dur a terme les anàlisis de dimensionalització es van extreure algunes categories de resposta de les variables originals per eliminar l'efecte de la linealitat entre si.

4. Per a finalitzar, amb l'objectiu de trobar l'estructura global i amb això la identitat dels grups de comarques que emergeixen, s'ha dut a terme una darrera anàlisi. Amb un procés metodològic idèntic al precedent, de nou s'ha emprat l'anàlisi de components principals en la recerca de la dimensionalització i l'anàlisi de classificació per a construir la variable tipològica final d'agrupament de les comarques (vegeu l'apartat 5 de l'article).

El resultat final és l'obtenció d'una partició de les comarques en grups representatius del conjunt, que, òbviament, caldrà caracteritzar estadísticament i sociològicament, cercant les característiques significatives més presents en cada grup en relació amb la població de referència. D'aquesta forma, a posteriori, podem operar a partir de la noció de comarca artificial mitjana de cada grup. Perdem així tota la riquesa original de les diferències individuals de les comarques, però guanyem en capacitat de síntesi i, per tant, de comprensió. Alhora que s'ha d'assenyalar que, pel tipus d'anàlisi realitzada, els grups que s'han extret ens dibuixen els perfils d'aquestes comarques, els trets significatius que els diferencien de les altres, tot i que pot ser que no sigui el comportament majoritari. Així, i per a esmentar-ne un exemple, certes comarques es caracteritzen pel fet de ser receptores d'emigració d'origen africà, fenomen que pot no ser majoritari en aquestes comarques des del punt de vista numèric, però que sí que les diferencia significativament de les de la resta de Catalunya.

4. Les dimensions de l'estructura social a Catalunya

Els resultats de la nostra anàlisi ens remetent a una Catalunya que, malgrat les tendències homogeneïtzadores en l'evolució de la societat, presenta diferències prou significatives en el territori. Diferències que tenen a veure precisament en el fet que les diverses etapes de desenvolupament han deixat una petja diferent —en realitat, més o menys marcada en la majoria dels casos— en el territori i la intensitat amb què una determinada població ha viscut els diferents fenòmens socials que han caracteritzat Catalunya al llarg de la seva història. El que marca la singularitat que presenten diverses zones de Catalunya és la manera com han viscut aquests processos les diferents generacions. De moment, només tenim els primers resultats —que exposen a continuació— de quins són els eixos d'igualtat/desigualtat en cada un dels àmbits estudiats i com incideixen aquests en les semblances i les diferències entre les comarques catalanes que es presenten agrupades en deu tipus diferents.

4.1. Els àmbits temàtics

En les taules següents mostrem, de forma resumida i esquemàtica, els resultats dels diferents processos de dimensionalització duts a terme en cada un dels àmbits temàtics. En cada una hem expressat, en els pols dels eixos, les variables que són més significatives i que els proporcionen la identitat, el tant per cent de variància explicada per cada eix, i els grups de comarques més característiques.

Taula 4
Àmbit d'edat

Eixos	(-)	(+)
Eix 1 69,24 %	Vells (+60 anys) - 2,05268 Pallars Jussà - 1,89938 Priorat - 1,56132 Terra Alta - 1,53708 Pallars Sobirà - 1,37955 Garrigues - 1,10689 Berguedà - 1,00014 Conca de Barberà - ,94593 Noguera	Joves (- 30 anys) 1,88679 Baix Llobregat 1,54952 Vallès Oriental 1,48116 Vallès Occidental 1,32347 Tarragonès 1,30665 Maresme 1,09950 Baix Penedès 1,01187 Garraf
Eix 2 19,13 %	30-39 anys - 3,46486 Vall d'Aran - 1,99354 Pallars Sobirà - 1,31617 Segarra - 1,23518 Alta Ribagorça - 1,02372 Pla de l'Estany	50-59 anys 2,54738 Barcelonès 1,53850 Terra Alta 1,44208 Baix Ebre 1,28264 Baix Llobregat 1,08650 Montsià 1,06886 Garrigues ,93464 Ripollès

Taula 5
Àmbit de família

Eixos	(-)	(+)
Eix 1 40,10 %	Llars nuclears - 1,22431 Montsià - 1,19365 Garraf - 1,17347 Bages - 1,05879 Ripollès - ,96284 Baix Penedès - ,92286 Baix Ebre	Llars extenses 2,79769 Solsonès 2,29350 Pallars Sobirà 1,75556 Alt Urgell 1,71887 Alta Ribagorça 1,66537 Vall d'Aran 1,23743 Terra Alta 1,02113 Segarra
Eix 2 21,51 %	Fills, solters (joves) - 1,67481 Vall d'Aran - 1,43047 Tarragonès - 1,39683 Vallès Occidental - 1,38663 Baix Llobregat - 1,33312 Maresme - 1,29930 Baix Camp - 1,07300 Gironès	Vidus, sogres (vells) 2,67227 Terra Alta 1,51340 Garrigues 1,31924 Priorat 1,27952 Ripollès 1,17279 Baix Ebre 1,08042 Ribera d'Ebre 1,06570 Berguedà 1,03314 Pallars Jussà
Eix 3 18,89 %	- 1,91114 Terra Alta - 1,73920 Pla d'Urgell - 1,73152 Solsonès - 1,34979 Pla de l'Estany - 1,18729 Vallès Occidental - 1,10122 Alt Penedès - 1,05139 Baix Llobregat	Solitaris 2,28403 Pallars Jussà 1,78797 Pallars Sobirà 1,42400 Barcelonès 1,29978 Priorat 1,27215 Berguedà 1,25466 Ripollès 1,03484 Alta Ribagorça 1,03363 Alt Urgell

Taula 6
Àmbit d'origen geogràfic, mobilitat i llengua

Eixos	(-)	(+)
Eix 1 51,65 %	Nascuts a Catalunya Ampli coneixement de la llengua catalana - 1,38155 Pallars Sobirà - 1,18480 Urgell - 1,10792 Pla de l'Estany - 1,10247 Garrigues - 1,07620 Priorat	Origen geogràfic de la resta d'Espanya No entén el català 2,75715 Baix Llobregat 2,51643 Barcelonès 2,07388 Vallès Occidental 1,39543 Garraf 1,26189 Tarragonès 1,19329 Vallès Oriental
Eix 2 16,04 %	- 1,03904 Bages - 1,02823 Osona	Emigració recent a Catalunya 1,37303 Alt Empordà 2,41772 Alt Urgell 2,70951 Cerdanya 3,38610 Vall d'Aran
Eix 3 11,96 %	- 3,21544 Barcelonès - 1,68700 Terra Alta - 1,60069 Baix Ebre - 1,12955 Montsià - 1,02368 Alt Urgell - ,99794 Segrià - ,95065 Priorat	Nouvinguts al municipi 2,66811 Baix Penedès 1,77578 Vallès Oriental 1,42491 Pallars Sobirà 1,37765 Vall d'Aran ,97038 Maresme ,80555 Gironès ,75209 Garraf
Eix 4 5,83 %	- 1,58481 Vall d'Aran - 1,39317 Alta Ribagorça - 1,35714 Terra Alta - 1,24559 Cerdanya - 1,10658 Ribera d'Ebre	Nacionalitat no espanyola Origen geogràfic africà 2,92845 Baix Empordà 2,90160 Alt Empordà 1,64739 Pla de l'Estany 1,31340 Barcelonès 1,06504 Selva 1,03773 Osona 1,00137 Maresme

Taula 7
Àmbit de treball

Eixos	(-)	(+)
Eix 1 29,44 %	Agricultura i ramaderia Empresaris sense assalariats Jubilats -1,65760 Alta Ribagorça -1,61949 Conca de Barberà -1,34543 Garrigues -1,34434 Ripollès -1,15922 Ribera d'Ebre -1,14531 Segarra	Serveis Altres situacions professionals Desocupats 2,53596 Barcelonès 1,74192 Maresme 1,50304 Baix Llobregat 1,46390 Vallès Occidental 1,43569 Gironès 1,40692 Garraf 1,08384 Segrià ,94869 Tarragonès
Eix 2 15,09 %	Indústries manufactureres -1,21729 Segarra -1,03775 Anoia - ,92707 Vallès Occidental	Empresaris amb assalariats Construcció/hoteleria 3,30770 Vall d'Aran 2,27014 Pallars Sobirà 2,10973 Cerdanya 2,10540 Alta Ribagorça 1,37113 Baix Empordà 1,09829 Alt Empordà
Eix 3 11,89 %	Empresaris sense assalariats Cooperativa i ajuda familiar Agricultura -3,75997 Terra Alta -2,11100 Priorat -1,63919 Garrigues - ,97667 Cerdanya - ,93446 Pallars Jussà - ,90037 Pla d'Urgell	— 1,49316 Ripollès 1,30884 Alt Camp 1,24922 Conca de Barberà 1,19267 Alta Ribagorça 1,05279 Selva
Eix 4 9,03 %	Ocupats -2,03940 Pla de l'Estany -1,94077 Segarra -1,92069 Garrotxa -1,34289 Osona -1,24046 Vall d'Aran -1,18608 Gironès	Servei militar Mestresses de casa 2,49922 Ribera d'Ebre 2,24571 Alta Ribagorça 1,44291 Baix Llobregat 1,10650 Tarragonès
Eix 5 6,75 %	-1,65304 Terra Alta -1,51001 Selva -1,38461 Vallès Oriental -1,19941 Anoia	Activitat d'empresa d'educació, AP i defensa 3,02277 Pallars Jussà 1,76594 Barcelonès 1,64424 Segrià 1,55780 Gironès

Taula 7
Àmbit de treball (cont.)

Eixos	(-)	(+)
Eix 5 6,75 %	-1,15262 Baix Llobregat -1,12448 Baix Empordà -1,07278 Cerdanya	1,55780 Gironès 1,13937 Alta Ribagorça 1,11191 Pallars Sobirà 1,00486 Tarragonès
Eix 6 5,36 %	-1,36749 Segarra -1,08549 Tarragonès -1,01122 Pla d'Urgell - ,90734 Pla de l'Estany	Incapacitats Indústries extractives 3,69190 Bages 3,64542 Berguedà 1,22084 Ripollès ,89358 Alt Urgell ,75907 Garrotxa

4.2. Estructuració final

A partir de les noves variables sorgides amb les anàlisis de dimensionalització, els 15 eixos presentats anteriorment, i les variables que s'han considerat estructurals, s'ha dut a terme una anàlisi de dimensionalització final per extreure'n les dimensions bàsiques de l'estructura social, que hem resumit en la taula següent.

Les variables que s'han utilitzat en l'anàlisi final, 43 en total, han estat:

Taula 8
Variabls emprades en l'anàlisi de dimensionalització final

Variabls estructurals	Eixos dels àmbits temàtics
1 Població total de la comarca respecte de la població total de Catalunya (1 variable)	1 Àmbit d'edat: 2 eixos
2 Diferència entre població masculina i femenina (1 variable)	2 Àmbit de família: 3 eixos
3 Nivell educatiu (6 variables)	3 Àmbit d'origen geogràfic, mobilitat i llengua: 4 eixos
4 Posició en les relacions socials de producció (19 variables)	4 Àmbit de treball: 6 eixos
5 Nivell de renda bruta familiar per càpita (1 variable)	

En la taula 9, es presenta la identitat dels eixos extrets en aquesta darrera anàlisi que ens caracteritza l'estructura social. Així mateix, en el mapa que s'adjunta, es presenta el grup de comarques i la seva caracterització.

Taula 9
Anàlisi de dimensionalització final

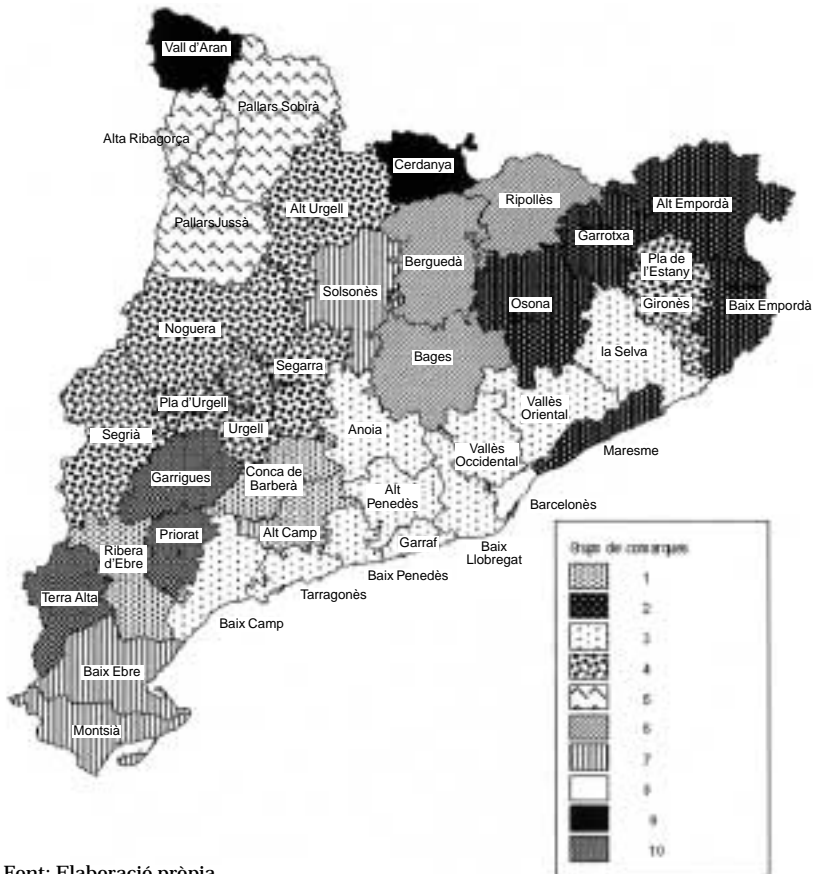
Eixos	(-)	(+)
Eix 1 29,15 %	<p>Velles ocupacions Agricultura Treball per compte propi Nivell educatiu primari Vidus, sogres (vells)</p> <p>-1,66055 Conca de Barberà -1,36425 Segarra -1,24412 Garrigues -1,13378 Ripollès -1,00021 Berguedà</p>	<p>Directors/gerents, administratius i tècnics mitjans Serveis/desocupats Joves Comarques més poblades Emigració de la resta d'Espanya, no entén el català</p> <p>3,09283 Barcelonès 1,73769 Baix Llobregat 1,52022 Vallès Occidental 1,50580 Maresme 1,30021 Garraf 1,20768 Tarragonès 1,07206 Gironès .83950 Segrià</p>
Eix 2 17,91 %	<p>-1,66107 Barcelonès -1,55844 Terra Alta -1,02952 Baix Llobregat - ,94258 Priorat - ,90690 Vallès Occidental</p>	<p>Empresari amb assalariats, comerç i hoteleria Renda alta Emigració recent a Catalunya Treballadors de serveis qualificats</p> <p>2,60474 Vall d'Aran 2,52562 Cerdanya 2,22853 Pallars Sobirà 1,71303 Alta Ribagorça 1,32144 Alt Empordà 1,24043 Baix Empordà</p>
Eix 3 9,66 %	<p>Sector primari Empresaris agraris amb i sense assalariats</p> <p>-3,04847 Terra Alta -1,85872 Priorat -1,78432 Garrigues -1,34318 Cerdanya -1,00339 Alt Urgell</p>	<p>Sector secundari Indústria Assalariats Encarregats</p> <p>1,87441 Conca de Barberà 1,76684 Ripollès 1,27684 Alt Camp .90760 Baix Penedès .90498 Vallès Oriental</p>
Eix 4 7,97 %	<p>-1,86771 Terra Alta -1,47557 Anoia -1,27140 Vallès Oriental</p>	<p>Treball al sector públic i defensa Diplomats/llicenciats Tècnics superiors</p> <p>2,55041 Barcelonès 2,24689 Pallars Jussà 1,74066 Pallars Sobirà</p>

Taula 9
Anàlisi de dimensionalització final (cont.)

Eixos	(-)	(+)
	-1,21849 Selva -1,16741 Baix Llobregat -1,12761 Baix Penedès	1,64888 Alta Ribagorça 1,15029 Segrià 1,12629 Gironès ,90989 Tarragonès
Eix 5 5,71 %	- -1,53063 Garrigues -1,16576 Priorat	Sense estudis Treballadors agraris 2,07515 Baix Ebre 2,14100 Solsonès 4,44767 Montsià

Figura 1. Mapificació dels grups comarcals.

Font: Elaboració pròpia.

En la taula 10 presentem una primera aproximació a la identitat social dels grups comarcals sorgits en l'anàlisi final.

Taula 10
Identitat social dels grups comarcals

Grups comarcals	Comarques	Identitat
1	Alt Camp Conca de Barberà Ribera d'Ebre	Equilibri edat /envelliment Nascuts a Catalunya Agricultura/ramaderia Treball per compte propi Jubilats Manufactures (excepte Ribera d'Ebre)
2	Alt Empordà Baix Empordà Garrotxa Maresme Osona	Joves / envelliment Origen geogràfic africà i resta de nacionalitats Nouvinguts al municipi i a Catalunya Treball: diversitat
3	Alt Penedès Anoia Baix Camp Baix Llobregat Baix Penedès Garraf Selva Tarragonès Vallès Occidental Vallès Oriental	La més jove/50-59 Origen geogràfic resta d'Espanya (exceptuant-ne les dues primeres) Nouvinguts recents al municipi Origen geogràfic africà Serveis Ind. manufactures Estudiants Assalariats Ocupats Desocupats
4	Alt Urgell Gironès Noguera Pla d'Urgell Pla de l'Estany Segarra Segrià Urgell	Presència de tots els grups d'edat Nascuts a Catalunya (en menor grau al Segrià) Tot tipus de mobilitat geogràfica Tot tipus de situacions laborals
5	Alta Ribagorça Pallars Jussà Pallars Sobirà	Les més envellides Nouvinguts al municipi Administració pública i defensa No-presència de serveis

Taula 10
Identitat social dels grups comarcals (cont.)

Grups comarcals	Comarques	Identitat
6	Bages Berguedà Ripollès	Nascuts a Catalunya No-nouvinguts al municipi Origen geogràfic africà Incapacitats Indústries extractives
7	Baix Ebre Montsià Solsonès	Envellida i 50-59 anys No-nouvinguts al municipi Nascuts a Catalunya
8	Barcelonès	Origen geogràfic resta d'Espanya No-nouvinguts al municipi Pocs nouvinguts recents de fora de Catalunya Origen geogràfic africà Envellida i 50-59 anys Serveis Desocupats Indústria Administració pública
9	Cerdanya Vall d'Aran	Joves Nascuts a Catalunya Nouvinguts recents Empresaris amb assalariats Construcció i hoteleria No adm. públiques i defensa
10	Garrigues Priorat Terra Alta	Envellida i 50-59 anys Nascuts a Catalunya No-nouvinguts al municipi Empresaris sense assalariats Cooperatives Ajuda familiar Agricultura/ramaderia Jubilats

Font: Elaboració pròpia.

5. A tall de conclusió

Aquests primers resultats per comarques ens semblen força suggeridors, tot i que evidentment cal aprofundir sociològicament en l'estructura social que emergeix. Així i tot, sembla que aquesta anà-

lisi acabarà proporcionant-nos un coneixement del territori, i per tant també de les persones que hi viuen, molt complet. És especialment interessant la possibilitat que ofereixen aquestes dades d'exploració de zones molt petites en nombre de població. Zones que acostumen a quedar, en realitzar anàlisis a partir d'enquestes i mostres, sense significació. Això no vol dir que tot siguin avantatges en aquesta anàlisi, ans al contrari, hem començat l'article parlant de les limitacions, de les quals som plenament conscients.

Ens agradaria acabar aquest article amb dues qüestions que caldria estudiar més a fons i que poden ser dues línies d'investigació futures. En primer lloc, el problema plantejat a partir de la distribució poblacional interna de les comarques. En gairebé totes hi ha una concentració de la població en la capital de comarca. Per exemple, en la comarca del Segrià, la ciutat de Lleida representa el 68 % del total de la població comarcal. Fet que ens pot fer plantejar hipòtesis respecte a l'homogeneïtzació d'identitats socials i la sobrerepresentació dels patrons estructurals de la capital comarcal, que pot portar a assimilar la identitat social de la comarca amb la de la seva capital. Així doncs, per exemple, quan estem descrivint el perfil social del Segrià, fins a quin punt el que estem caracteritzant no és el perfil de la ciutat de Lleida? Creiem que un pas endavant podria ser dur a terme les anàlisis pertinents separant les capitals de comarca de la resta de municipis.

I en segon lloc, i fent referència ja al camp de les variables, creiem que les anàlisis de l'estructura social han d'anar encaminades a combinar l'ús de dades ecològiques (dades agregades per unitats territorials) amb informació provinent de dades d'enquesta.

Bibliografia

- DOMÍNGUEZ I AMORÓS, Màrius; LÓPEZ ROLDÁN, Pedro (1996). «La construcció de tipologies: procés i tècniques d'anàlisi de dades». *Papers*, núm. 48, p. 31-39.
- DOMÍNGUEZ I AMORÓS, Màrius; SÁNCHEZ I MIRET, Cristina (1996). «Aspectes metodològics i tècnica d'anàlisi de les dades per a l'estudi dels grups i les classes socials a la Regió Metropolitana de Barcelona». *Papers*, núm. 48, p. 59-69.
- LOZARES, Carlos; DOMÍNGUEZ I AMORÓS, Màrius (1993). *Territori i realitat social. Les zones sociodemogràfiques de la Regió Metropolitana de Barcelona. Enquesta de la Regió Metropolitana de Barcelona 1990*. Barcelona: Institut d'Estudis Metropolitans.
- (1996). «Tratamiento multivariado de subpoblaciones en una gran encuesta social: la construcción de zonas sociales». *Papers*, núm. 48, p. 71-87.
-

- LOZARES, Carlos; LÓPEZ ROLDÁN, Pedro (1991). «El muestreo estratificado por análisis multivariado». A: LATIESA, M. *El pluralismo metodológico en la investigación social: Ensayos típicos*. Granada: Universitat de Granada, p. 107-160.
- SÁNCHEZ I MIRET, Cristina (1994). *La definició dels grups socials a la Regió Metropolitana de Barcelona. Un problema metodològic i teòric*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona. [Tesi doctoral]
- SUBIRATS, Marina; SÁNCHEZ I MIRET, Cristina; DOMÍNGUEZ I AMORÓS, Màrius (1992). *Grups i classes socials a la Regió Metropolitana de Barcelona. Enquesta de la Regió Metropolitana de Barcelona 1990*. Barcelona: Institut d'Estudis Metropolitans.

